

d salutare in animo tuo versa. Omnis si-
quidem locus ad meditandum congruus est.»

Denique sicut sol Zodiacum duodecim signis
distinctum assidue perambulat, imo percurrit :
sic Deus mentem fidelem duodecim primariis
virtutibus ornatam perambulat, ut eam in illis
illuminet, inflammet, roboret, perficiat. Unde
Isaias cap. LX, 19, Deum vocat Ecclesiae et fidelium
lucem et solem; et Malachias cap. IV, 2, Chris-
tum vocat solem justitiae; et illud *Cantic.* v, 14 :
« Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris; »
alii vertunt : *Sicut circulus medius, in quo sunt si-
militudines siderum.* Christus ergo Zodiacum si-
derum, id est virtutum, pingit in mente fideli et
sancta.

29. DOMINO ENIM DEO, ANTEQUAM CREARENTUR,
OMNIA SUNT AGNITA : SIC ET POST PERFECTUM RESPICIT
OMNIA. — Probat oculos Dei sole lucidiores om-
nia intueri, ex eo quod ipse omnium sit creator,
conservator et gubernator : sicut ergo antequam
crearet ea cognovit per ideam, quam in mente
habuit : juxta eam enim ea creavit; sic quoque
postquam ea creavit et perfecit, respicit et in-
tuetur omnia, ut creata a se conservet et guber-
net. Unde Graecaclare habent, *antequam crearen-
tur, omnia sunt ei agnita, sic et postquam consum-
mata sunt; Syrus vero, quia antequam fiat quidquam,
manifestum est coram eo, et etiam post consummatio-
nem mundi ipse judicat illum, q. d. Deus facta ho-
minum praevidit et praevidit, antequam ea faceret
homo, imo antequam mundus existeret : unde
idem postquam facta sunt, postquam scilicet ea
fecit homo, in consummatione, id est, in fine
mundi, judicabit illum, qui ea fecit et paravit.*

Deus ergo actiones omnium, tam bonas quam
malas, praevidit ante mundum, videt in mundo,
judicabit post mundum. Audi Rabanum : « Notum
est Deo ab initio opus ejus, nec aliquid novum ei
accidere potest; quia ante omnia praesciebat tem-
pora, quae in tempore voluit facere opera, et post
perfectum opus nihil illi defuit aut praeteriit,
quia neque praeteritum, neque futurum aliquid
illi est, sed omnia praesentialiter coram eo sunt.
In omnipotente enim Deo ea quae secutura sunt
tempora, praesentia semper consistunt : cui nec
futura veniunt, nec praeterita discedunt, sed
cuncta simul ante ejus oculos adsistunt : fuisse,
vel futurum esse aeternitas non habet; cui nimi-
rum nec praeterita transeunt, neque futura su-
perveniunt, quae cuncta praesens videt. »

30. HIC IN PLATEIS CIVITATIS VINDICABITUR, ET
QUASI PULLUS EQUINUS FUGABITUR : ET UBI NON SPE-
RAVIT (id est, non timuit, non putavit; graece enim
est *ἐπιβουλεύσας*, id est *non suspicatus est*; sic Poeta
ait : « At sperate, id est *timete*, deos memores
fandi atque nefandi ») APPREHENDETUR. — « Hic, »
scilicet adulter, « qui transgreditur lectum suum, »
de quo egit vers. 21; ibi enim sententia inchoata,
et per plures versus suspensa, hic demum exple-
tur. Unde Tigurina vertit, *quomobrem vite in plu-*

teis urbis condemnabitur; Vatablus, poenas dabit;
utrumque enim significat Graecum *ἐκδορῆσθαι*;
Syrus, *et id in quo non putat homo, qui apprehen-
ditur in plateis civitatis, detegetur.* Caetera enim de
pullo equino desunt in Graeco et Syro. Sensus
est, *q. d. Adulter peccavit in secreto et tenebris;*
at Deus publice eum puniet, tum alias, tum cum
juxta legem veterem eum in foro et platea per
judicem morte puniet. Quare ubi ipse de judicis
adventu et inquisitione audierit, fugiet ut « pullus
equinus; » sed Deo vindice, « ubi non » putat,
« apprehendetur. »

Hic est timor et pavor qui persequitur adu-
teros, quem ipsi quasi umbram mortis exhor-
rent, ut ait Job cap. XXIV, 17. Est enim mirabilis
pulli equini, ait ibidem noster Pineda, metus ap-
propinquante homine : fugit enim quaquaversus,
nullo recto cursu aut itinere, atque semper ad
conspectum viatorum commovetur, metuit, dif-
fugit, multoque velocius atque perturbatius, cum
capere illum conantur. Denique vel repentino
laquei injectu, aut alia ratione a tergo improvise
capitur. Sic sane adulter imitatus equum petu-
lantissimum hinnientem ad uxorem proximi sui;
at in timore et perturbatione animi, in fugiendo,
et timendo lucem, pullum equinum imitatur. Ita
Deus vindicavit adulterium Davidis, cum eum
trepidum cogeret fugere a facie Absalom filii sui.
Audi sententiam Dei in Davidem II Reg. XII, 11 :
« Ecce, ego suscitabo super te malum de domo
tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo
proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in
oculis solis hujus. Tu enim fecisti abscondite :
ego autem faciam verbum istud in conspectu
omnis Israel, et in conspectu solis. » Sic quoque
Deus punivit adulterium non perpetratum, sed
destinatum Abimelech cum Sara uxore Abrahae,
etsi materiale duntaxat et inculpabile, eo quod
Sara dixisset se sororem Abrahae, non uxorem.
Unde ex eo graviter S. Ambrosius, lib. I *De Ab-
raham*, cap. II, conjuges fidei conjugalis admo-
nens : « Adest, inquit, praesul conjugii Deus,
quem nihil lateat, nullus evadat, nemo irrideat;
vicem absentis mariti tuetur, servat excubias,
imo sine excubiis deprehendit reum, antequam
faciat quod paraverit : in animis singulorum, in
mensibus universorum crimen agnoscit. Et si
maritum adulter fefelleris, non fallas Deum : et
si maritum evaseris, et si judicem fori luseris,
non evades judicem totius mundi. Ille gravius
ulciscitur injuriam inopis, contumeliam impru-
dentis mariti. Major enim injuria auctorem quam
custodem thalami spretrum esse, nec conside-
ratum. »

Hujus fidei idem Ambrosius lib. V *Hexamer.*
cap. III, exemplum dat pisces : « Nullus, inquit,
alteri, sed generi suo miscetur; thymallus thy-
mallo, lupus lupo. Scorpaena quoque castitatem
immaculati connubii generi suo servat. Haec
habet pudicitiam generis sui, sed venenum ge-

neris sui non habet; non enim percudit scor-
paena sed reficit. Nesciunt igitur alienigena pis-
ces aut adulterina contagia, sicut sunt ea quae
coeunte asinorum equarumque inter se genere
magna cura hominum perpetrantur, vel rursus
cum equis asinae miscetur; quae sunt vera adu-
lteria naturae. Nam utique majus est, quod in
naturae collationem committitur, quam quod
in personae injuriam. » Idem, cap. VII, adulteros
comparat viperæ, quae cum muræna copulatur :
« Grave, inquit, est adulterium, et naturae injuria.
Ditos primum Deus fecit, Adam et Evam, hoc est
virum et uxorem; et uxorem de viro, hoc est, de
costa Adam; et jussit ambos esse in uno corpore,
et in uno spiritu. Quod unum separas corpus,
unum dividis spiritum; natura adulterium est;
sed hoc docet murænae et viperæ, non jure ge-
neris, sed ardore libidinis expeditus complexus. »

Porro Aelianus exemplum fidei conjugalis dat
palumbes, lib. III *De Animal.* cap. XLIV : « Ex avi-
bus, ait, castissimi ab omni stupro palumbes;
ut enim mas et femina tanquam nuptiis alligati
sunt, adeo ad stabile et certum connubium adhæ-
rescunt per summam castimoniam, ut neuter
alienum cubile attingat. Si qui ad alienam oculos
adjecerint, eos reliqui circumsedentes marem
quidem mares discerpunt, feminas vero feminæ. »
Idem ait de mari turturum et columbarum alba-
rum, sed feminæ ignosci. Idem rem miram refert
lib. VII, cap. XXV, de canicula Sicula, quae adu-
lteram in domo absconditum prodidit. Idem
lib. VIII, cap. XX, narrat ciconiam heram adu-
lterantem excæcasse. Adulteros etiam legitur occi-
disse elephas. Sed omnia superat avis dicta por-
phyrio, de qua ita scribit Aelianus, lib. III,
cap. XLII : « Acerrima rivalitate ardet, et mulie-
res quae sunt sine viro, observat; quod si cum
matrefamilias stuprum fieri cognoverit, se stran-
gulat, » tum ex dolore, tum ut erimen prodant.

Hoc festivo noctuae et lecis apologo represen-
tat Cyrillus, lib. III *Apolog. moral.* cap. XVII, cui
titulus : *Contra fures, qui ibi saepius deprehenduntur,
ubi latere crediderunt* : « Cum multum, inquit, de
nocte noctua in furti facinore desudasset, radio
dici praeventa, minus intuens, sed plus timens,
cepit de luce conqueri, et maledicere diei, di-
cens : O caliginosam lucem ! o obscuram diem
acceleratione apertam, dubitatione lethiferam !
ut quid prevenisti me ? cur tam cito venisti ? ecce
jam non video ubi condar. Siquidem visa ab ini-
micis avibus confundar. Cui mox adversa-
trix lux ita respondit : Certe quod tibi nequam
odiosa sim gaudeo, sed magis quod caliginosa
sim júbilo; sed maxime quod tibi damnosa sim
exsulto. In nocte enim vides, ut noceas, caeteris
quiescentibus, inquietaris ut rapias; universis
dormientibus, vigilas ut occidas. Inquietasti noc-
tem, sprevisisti diem, odisti lucem, pervertisti or-
dinem naturalem. » Deinde exemplo reliquarum
avium eandem confutat : « Revera caeterae aves,

cum surgo, surgunt; cum advenio, jucundan-
tur; cum appareo, ad invenienda pascua paci-
ficae ventilantur. Tu vero, surgente die, quiescis
ut lateas; appaente die, dispares ne reas; ac
quando alii vigilant, tu dormis, ut per noctem
malefaciendo discurras. Quare cum illuminatrix
sim cunctorum, cunctis gratissima tibi sum tene-
bra odiosa, et cum omnibus sim secunda, tibi sol-
timorifera. Cum oculus tuus nequam sit, cor ma-
levolum, conscientia scelerosa, non miror si con-
tuitus tuus frangat sapphirum, qui tactus fugat
venenum; quoniam in aeternum habes spiritum
venenosum, qui impugnat virtutem, fugit lucem,
et odit splendorem. Quod autem mansuetæ aves
tibi adversentur, evidens argumentum est tuae
malitiae, contra quam non omnis duntaxat lex
armatur, sed tota etiam natura aequitatis amica
insurgit. Quibus dietis, adversus eam statim in-
surgentibus avibus, mox dilaniata est mansuetu-
dinis inimica. »

31. ET ERIT DEDECUS OMNIBUS, EO QUOD NON INTEL-
LEXERIT TIMOREM DOMINI. — *q. d. Adulter suum
adulterium voluit celare tenebris noctis, et se-
creto conclavis; at Deus ejus scelus et dedecus
toti orbi detegit, cum illud morte per judicem,
vel alia publica poena et elade puniet, idque con-
digne et merito, eo quod adulter practice « non
intellexerit, » id est, non cogitavit, « timorem Do-
mini, » ut ejus timore ab adulterio se cohiberet,
q. d. Eo quod non timuerit Dominum, sed suas
libidines Deo Deique amori pretulerit. Unde Ti-
gurina, puta Vatablus : *Erit, inquit, omnibus dede-
cori, eo quod animo religionem Domini non coheruit
Graeca Complutensium Romana, caeteraque, ac
Syrus hunc versum non habent.**

Nota : *Intelligere* hic et in Proverbiis caeteris-
que libris ethiceis, idem est quod sapere et pru-
denter agere; atque *intellectus* vocatur ipsa sa-
pientia, prudentia et virtus. Sic *Psal.* XI, 2, dicitur :
« Beatus qui intelligit super egenum et pau-
perem, » qui scilicet practice intelligit quantæ
virtutis et meriti sit misereri pauperis, ideoque
ei miseretur et succurrit. Unde Chaldaeus, *beatus
qui cogitat, ut agro et pauperi prospiciat*; intelli-
gens, scilicet, Dei consilio id fieri, tum ut pau-
perem per paupertatem probet et exercent; tum
ut divitum misericordiam exploret et exstimulet,
ait ibidem Eusebius; tum ut cogitet dives sibi
idem accidere posse. Sic et *Psal.* CXVIII, vers. 93 :
« Testimonia tua intellexi, » id est, cognovi et
practicavi. Et vers. 100 : « Super senes intellexi. »
Et vers. 104 : « A mandatis tuis intellexi. »

32. SIC ET MULIER OMNIS RELINQUENS VIRUM SUUM,
ET STATUENS HEREDITATEM EX ALIENO MATRIMONIO. —
Hæc sententia suspensa expletur vers. 34 : « Hæc
in Ecclesiam adducetur. » Quod enim dixit de
adultero, ejus occultum facinus fore publican-
dum, publicaque ignominia et supplicio casti-
gandum idem nunc dicit de adultera, *q. d. Adu-
ltero similis et in scelere par est adultera, ideo-*

que simili infamia et morte, puta lapidatione juxta legem Mosis, punietur. Porro adultera « statuit hæreditatem ex alieno matrimonio, » id est, hæreditatem statuit et consignat spurio, quem concepit ex marito alterius matrimonii, puta ex adultero, *q. d.* Adultera hæredem mariti sui efficit spurium filium adulteri, quæ ingens est fraus et injustitia. Unde Tigurina vertit, *idem accidet mulieri virum suum deserenti, et hæredem paranti ex alieno*; Syrus, *et etiam mulier quæ offendit maritum suum, et supponit hæredem ex alio*. Porro antequam sententiam absolvat et pœnam exprimat, quanta sit hujus sceleris gravitas et injuria ex triplici capite demonstrat, dum subdit:

33. PRIMO ENIM, IN LEGE ALTISSIMI INCREDIBILIS FUIT; SECUNDO, IN VIRUM SUUM DELIQUIT; TERTIO, IN ADULTERIO FORNICATA EST (Græce, in fornicatione mœchata est), ET EX ALIO VIRO FILIOS STATUIT SIBI. — « Incredibilis, » id est incredula, id est infida fuit, fidem Deo datam non servavit; hoc enim significat græcum *ἠπίστωτος*. Triplicem enim adulteræ injuriam recenset: *prima* est in Deum, cujus auctoritatem violavit, dum ejus legi fidem et obedientiam, quam in circumcisione vel baptismo promisit, non præstitit; *secunda* in maritum, cui fidelitatem in contractu matrimonii stipulatam violavit; *tertia* in matrimonium, cujus jura et sanctitatem per adulterium fornicando læsit. Accedit *quarta* injuria in filios legitimos, quorum hæreditas ad nothos et adulterinos vel in totum, vel ex parte transfertur. Et *quinta*, quod corpus suum (seque ac animam) quod erat, vel esse debebat, templum Spiritus Sancti, adulterio profanavit et polluit, juxta illud Apostoli: « Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi, » II *Cor.* VI, 15. Et vers. 19: « An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? » Unde Tigurina vertit, *primum enim legi non obtemperavit* (alii, *in Dei legem contumax fuit*), *deinde peccavit in virum suum*; *tertio autem adulterio constuprata est, et liberos ex alieno viro peperit*; Syrus, *primo, quia ementita est legem Dei*; *et secundo, maritum adolescentiæ suæ*; *et tertio, fornicationem adulteri, quia ex extraneo supposuit filium*. Ementita est, id est, mendaciter fraudavit, infideliter fefellit, fidem datam violavit. Porro adultera peccat in Deum, maritum, filios, et seipsam; esto maritus vel filii dent ei facultatem adulterandi; nam eam dare nequeunt, nec jure suo cedere possunt. Quare semper adulterium est eis injuriam; quia crimen violati tori essentialiter in se continet injuriam Dei, viri, uxoris et filiorum. Ita Palacius.

34, 35 et 36. HEC IN ECCLESIAM ADDUCETUR, ET IN FILIOS EJUS RESPICIETUR. NON TRADENT FILII EJUS RADICES, ET RAMI EJUS NON DABUNT FRUCTUM. DERELINQUET IN MALEDICTUM MEMORIAM EJUS, ET DEDECUS EJUS NON DELEBITUR. — Quintuplici injuriæ ab adultera commissæ, quintuplicem pariter ejus pœnam as-

signat. *Prima* est, quod « in Ecclesiam, » id est, in cœtum populi, publice « adducetur, » quasi infamis et rea, ut de adulterio convicta amittetur et lapidetur, uti adducta a Phariseis fuit adultera coram Christo, *Joan.* VIII.

Secunda, quod non tantum in se, sed et in filiis suis punietur. Nam « in filios ejus respicietur, » id est, inquiretur, ut spurii a legitimis verisque hæredibus secernantur, infamia notentur, et hæreditate excludantur; hoc enim significat Græcum *ἐπιμαρτυρία*, id est, inspectio et visitatio erit. Unde Tigurina vertit, *ipsa producet in concionem, et in liberos ejus inquiretur*; alii, *animadvertetur*; Syrus, *ipsa quoque de Ecclesia egredietur* (*q. d.* Ejicietur ex Ecclesia et cœtu fidelium, imo viventium omnium per lapidationem et mortem), *et super filios ejus* (alia lectio habet, *super pectus ejus*, juxta ritum in exploratione adulteri a Deo præscriptum *Numer.* V, vers. 18 et 22) *peccata ejus in memoriam revocabuntur*.

Tertia, quod « non tradent (Syrus, *non jacent*; Tigurina, *non agent*) filii ejus radices, » *q. d.* Filii ejus non erunt longævi, nec radicabitur eorum familia et prosapia; sed cito eradicabitur et exterminabitur progenies adulterina, juxta illud *Sapient.* IV, vers. 3: « Spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. » Unde Græca Romana sic legunt, *non diffundentur filii ejus in radicem*, id est, non diffundent radices.

Quarta: « Rami ejus non dabunt (Syrus, *non facient*; Tigurina, *non afferent*; alii, *non edent*) fructum, » *q. d.* Filii ejus non progenerint liberos, sed erunt steriles vel illiberales, ut infame adulteri semen et propago extirpetur. Hac pœna sæpe, licet non semper, adulteros et adulteras punit Deus. Rursus spurii in vita non edent fructus illustrium operum, ait Palacius; ac sæpe matribus sunt similes, quia earum levitatem et petulantiam ex ipsis in conceptu, lactatione et educatione hauriunt et induunt.

Quinta: « Derelinquet (adultera) in maledictum memoriam ejus, » id est *suam*: ita Romana, hoc est, ut alii legunt, *relinquetur in maledictum memoria ejus, et dedecus ejus non delebitur, q. d.* Memoria ejus non erit in benedictione, sed in maledictione; omnes qui eam nominari audient, illi maledicent. Erit ipsa ergo maledictum et probrum omnium, non tantum horum, sed et sæculorum. Unde Tigurina, *memoriam sui relinquet in execratione, nec probrum ejus abolebitur*; alii, *relinquet execrabilem sui memoriam, et dedecus ejus non emaculabitur*; Syrus, *relinquetur in maledictionem memoria ejus, et delicta ejus non delebuntur*.

Tropologie, adultera est anima hæretici et cuiusvis peccatoris, ait Rabanus: « Unde dicit *primo*, inquit, illam deliquisse, eo quod legi Altissimi incredibilis fuit, quando sanctorum Patrum fidem et traditionem in sacris Scripturis sequi noluit. *Secundo*, virum suum dereliquit, quia charitatem

Dei et proximi habere despexit. *Tertio*, in adulterio fornicata est, quando fœdere turpissimo per errorem associata est diabolo, a quo filios ignobiles accepit, quando prava dogmata et perversa opera ejus maligno instinctu generavit; hæc in Ecclesiam adducetur, et in filios ejus respicietur, cum ejus perversitas ubique in conventu fidelium per sanctorum Doctorum solertiam declaratur, et doctrina ejus ubique damnatur; nec secta illius, quæ fundamentum veritatis non habet, perseverantem bonorum operum fructum gignere prævalet; sed ignominiosam memoriam post se relinquens confusione perpetua confunditur. Unde et fideles quique ejus damnationem futuram agnoscentes, spernunt ejus societatem, et eligunt Catholicæ fidei tenere in omnibus firmitatem. »

37. ET AGNOSCENT QUI DERELICTI SUNT, QUONIAM NIHIL MELIUS EST QUAM TIMOR DEI; ET NIHIL DULCIUS QUAM RESPICERE IN MANDATIS DOMINI. — « In mandatis, » id est, in mandata: Hebræi enim verba contactus, sive corporalis, sive mentalis, quale est respicere, videre, etc., construunt cum *בְּ* *beth*, id est *in*. Sensus est, *q. d.* Ex probro et pœna adulterorum et impiorum, qui Deum non timuerunt, per antithesin contrarii colligent mortales « nihil esse « melius, » id est, honestius et utilius, « timore Dei, et nihil dulcius quam » attendere, obedire et obsequi « mandatis Domini. » Timor enim Dei est observatio et obedientia mandatorum ejus. In hoc ergo omne hominis bonum consistit, puta omnis honestas, omnis utilitas, omnis suavitas et voluptas humana. Hæc enim sunt tres boni species; omne enim bonum vel honestum est, vel utile, vel suave et delectabile; perfectum autem est quod hæc tria in se continet et comprehendit. Unde Tigurina vertit, *ut superstites cognoscant nihil esse religione Domini potius, nec quidquam suavius quam mandatis ipsius attendere*; Syrus, *et cognoscant omnes habitatores terræ, et omnes qui supersunt in orbe, quia non est quidquam melius timore Dei, et non est quidquam jucundius quam custodire præcepta ejus*. Licet enim lex et virtus peccatori initio conversionis sit dura et aspera; tamen sensim per gratiam Dei dulcescit, eoque magis quo magis ei assuescit, præsertim, dum per eam credit et sperat se assecuturum vitam et gloriam æternam. Hoc est quod ait *Sapient. Eccles.* XII, 13: « Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo, » *q. d.* Hoc est omne bonum, omnis perfectio, omnis felicitas hominis. Et *Psalm.* XXXIII: « Gustate et videte quoniam suavis est Dominus. » Et *Psalm.* XVIII: « Judicia Domini dulciora super mel et favum. » Habet plane mel, et deliciae humanæ suum saporum; sed quantum vincunt divina res temporales, tantum sapor divinorum transcendit saporose terrenos, ait Palacius. Idipsum fuse et operose toto cap. seq. *Siracides* ostendit.

38. GLORIA MAGNA EST SEQUI DOMINUM: LONGITUDO

ENIM DIERUM ASSUMETUR AB EO. — Dedecori, quod adulterum et adulteram sibi suisque prolibus consciscere dixit vers. 31, opponit decus et gloriam timentis Deum, *q. d.* Adulter sequitur suas amasias, concupiscentias et libidines; ideoque sibi suisque parit æternum dedecus et indelebile probrum; at vero timens Deum, adeoque Dei legem et timorem, sequitur paritque sibi suisque æternum decus et gloriam. Quia « gloria magna est sequi Dominum; » nam servire Deo regnare est: *primo*, quia nobile est servire Deo nobilissimo, qui est summa et divina majestas; *secundo*, quia hæc servitus facit nos similes Deo. Ita Clemens Alexandrinus, lib. VII *Stromat.*, versus finem docet quod, sicut illi qui studendo sequuntur Ciceronem, Platonem, Aristotelem, fiunt Ciceroniani, Platoniani, Aristotelici, imo novi quasi Cicerones, Platones et Aristoteles; sic et illi qui Deum sequuntur, voluntati legique ejus obediendo, fiunt divini et quasi dii quidam terrestres. Sic enim ait: « Quemadmodum si quis in Ischomacho studium posuerit, eum faciet agricolam; et si Lampidi, nautam; et Charidemo, Imperatorem; et Simoni, equitandi gnarum; et Perdici, cauponem; et Crobylo, obsoniorum conditorem; et Archelao, saltatorem; et Homero, poetam; et Pyrrhoni, contentiosum; et Demostheni, oratorem; et Chrysippo, dialecticum; et Aristoteli, physicum; et Platoni, philosophum: ita qui parat Domino, et per eum datam sequitur prophetiam, efficitur ad magistri imaginem, Deus qui in carne versatur. » Subdit deinde: « Hanc ergo altitudinem minime assequuntur, qui non sequuntur Deum eos ducentem; ducit autem per Scripturas divinitus inspiratas. » *Tertio*, quia Deus sibi servientes remunerat gloria regni cœlestis, eosque facit reges universi, juxta illud *Apocal.* V, 10: « Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram. » Unde causam subdens, ait: « Longitudo enim dierum assumetur ab eo. » Ubi *eo* tam referre potest Dominum, quam sequentem Dominum, *q. d.* Sequens Dominum assumet et accipiet longævitatem, tum hujus vitæ (hanc enim Deus promisit et præstitit piis in veteri Testamento, ut Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Mosi, Tobia); tum futuræ, puta beatam æternitatem assumet a Domino, qui sui sequelam amplissimo hoc præmio remunerabitur. Græca habent, *longitudo dierum suscipi te ab eo*; Tigurina, *gloria ingens est sequi Dominum, et ab eodem recipi, vitæ longinquitus*. Unde Jansenius suspicatur Nostrum primitus vertisse, *longitudo enim dierum assumi te ab eo*; ut sit sensus: « Longitudo dierum, » id est vita æterna, obtinetur per hoc, quod Dominus assumit te ad se.

Nota: Licet omnes timentes Deum, puta omnes humiles, omnes obedientes, omnes patientes, omnes religiosi (et cæteri) sequantur Deum; tamen id proprie hic tribuitur castis et virginibus: hos enim opponit adulteris. Ratio est, quod Deo

mirifice placeat castitas, eo quod ipse sit purissimus spiritus, adeoque sit ipsa increata puritas et castitas, atque in hac puritate ejus sanctitas consistit, ut docet S. Dionysius *De Divinis Nomin.* Hinc S. Joannes, *Apocal.* cap. XIV, 4, vidit virgines sequi agnum quocumque ierit. Nam, ut ait Paulus, *I Corinth.* VI, 16: «Sicut qui adhæret meretrici, unum cum ea corpus efficitur;» sic qui adhæret Domino per mentis corporisque castitatem, «unus spiritus est cum eo.»

Præclare hanc sententiam pertractat S. Cyprianus, tract. *De Habitu Virg.*: «Qui, inquit, fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo et Deus manet in æternum. Æterna igitur et divina sectanda sunt, et omnia Dei voluntate faciendâ sunt, ut Domini nostri vestigia et magisteria sectemur, qui monuit et dixit: Non descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, *Joan.* VI. Quod si non est major domino suo servus, et liberatori debet obsequium liberatus; qui esse cupimus Christiani, debemus quod Christus fecit, imitari. Scriptum est, et legitur, et auditur, et in exemplum nostri Ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, et ipse ambulare, *I Joan.* II, 6. Ambulandum est igitur vestigiis paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis sectatio veritatis, et credenti præmium datur, si quod creditur et geratur.» Idem, tract. *De Zelo et livore*: «Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo est, portemus et imaginem ejus qui de cælo est. Imaginem autem cælestem portare non possumus, nisi in eo quod esse nunc cœpimus, Christi similitudinem præbeamus: hoc est enim mutasse quod fueras, et cœpisse esse quod non eras, ut in te divina nativitas luceat, ut ad patrem Deum deifica disciplina respondeat, ut honore et laude vendi Deus in homine clarescat, ipso exhortante et monente, et eis qui se clarificant, vicem mutuam pollicente: Eos, inquit, qui clarificant me, clarificabo, et qui spernit me spernetur,» *Joan.* XII. Subjicit deinde exemplum, nimirum nos debere imitari Deum in dilectione inimicorum: Deus enim peccatores hostes suos diligit, donisque et gratia sua prævenit. Ac subdit: «Si hominibus letum est et gloriosum, filios habere consimiles, et tunc magis generasse delectat, si ad patrem lineamentis paribus soboles subsiciva respondeat; quanto major in Deo patre lætitia est, cum sic spiritualiter nascitur, ut in actibus ejus et laudibus divina generositas prædicetur! Quæ justitiæ palma est, quæ corona, esse te talem de quo Deus non dicat: Filios generavi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me! *Isaia* I. Collaudet te potius Christus, et invitet ad præmium, dicens: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi,» *Matth.* XXV. Idem *De Oratione Dominica*: «Quanta autem Domini indulgentia, quanta circa nos dig-

nationis ejus et bonitatis ubertas, qui sic non voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, ut Deum Patrem vocemus, et, ut est Christus Dei Filius, sic et nos Dei filios nuncupemus! Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet altinere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque, fratres dilectissimi, et scire debemus, quia quando patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus, ut, quo modo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat et ille de nobis. Converteremur quasi Dei æmpla, ut Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster a spiritu, ut qui cælestes et spirituales esse cœpimus, non nisi spiritualia et cælestia cogitemus et agamus; quia et ipse Dominus Deus dixit: Eos qui clarificant me, clarificabo; qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri; empti enim estis pretio magno: clarificate et portate Deum in corpore vestro,» *I Corinth.* VI.

Sic Abraham secutus est Deum, *Genes.* cap. XII, 4, ubi S. Ambrosius, lib. I *De Abraham*, cap. II: «Sapientis (Biantis), inquit, vox fuit: Sequere Deum. Prævenit Abraham dicta factaque sapientum, et secutus Deum, exivit de terra sua.» Quin et Cicero, lib. III *De Finib.*, memorat inter alia sapientum præcepta: «Qui jubeat, inquit, sequi Deum, et se noscere.» Ejusdem meminuit Plutarchus, lib. *De Audiendo*. Celebre est illud Homeri, καὶ τὸ θεὸς ἡγεμὼν, id est, «et Deus aliquis ductor fuit.» Et illud Platonis in *Critone*: «Sine, ait, o Crito, ut hoc pacto agamus, quandoquidem hæc nos ducit Deus.»

Vide hic quanta sit militiæ nostræ præstantia et gloria, quod Deum habeamus duces: quanta item securitas; tanto enim duce quis timeat? «Nolite recedere, ait Samuel *I Reg.* XII, 20, a tergo Domini, et nolite timere.» Quare ex adverso magnum probrum, magna inertia, magna pusillanimitas nolle sequi quo Deus dux noster præcedit, nosque ducit. Herodotus, lib. IV, narrat Darium regem Persarum, proficiscentem contra Scythas, cum Ocobazus Persa nobilis ex tribus quos habebat filios, duos tantum qui eum in bellum sequerentur obtulisset, sibi que tertium reservaret, valde indignatum jussisse omnes tres occidi, patrique relinquere, ut ostenderet quam indignum esset, quantumque nefas nolle quempiam regem in aciem euntem sequi. Simile narrat de Xerxe Darii filio: cui in Græcos castra moventi, cum Pythius Lydiæ rex comites daret et assecelas quatuor filios, quintum vero utpote primogenitum apud se detineret; illico Xerxes eum per medium secari jussit, perque media illius membra exercitum ire. Si id fecere Darius et Xerxes reges terreni, et homines ut ceteri, quid faciet Deus Rex regum et Dominus dominantium?

Porro, ne quis se excuset, dicatque difficile, imo impossibile esse, ut homo debilis Deum

omnipotentem quaquaversum sequatur; hæc de causa Deus humanitatem induit, Christusque factus est homo, ut homo hominibus agendo et patiando viam præiret per labores, dolores et opera quæcumque in cælum. Audi S. Ambrosium in *Psalm.* CXVIII, octonario 5, explicantem illud: *Deduc me in vitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* «Quis, inquit, hoc dicit, nisi qui sequitur Christum? Non potest alius hoc dicere, nisi qui illud exsequitur quod scriptum est: Post Dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi adhærebis, quia ipse te deducit, *Deuter.* X. Quomodo deducat, audi: Nisi quis tulerit crucem suam, et post me secutus fuerit, non est me dignus, *Matth.* X. Præcedit ergo Christus ut nos sequamur, præcedit Verbum. Principium Christus est, ideo Sapientia dicit: Dominus creavit me principium

viarum suarum, *Proverb.* VIII. Advertimus quod et principium Christus, et finis viarum sit.» Et paulo post: «Est natus ex virgine; creatus est, ut redimeret creaturas; homo factus est, ut homines morte perpetua liberaret. Creatus est, ut via: nihil demonstraret æternas, quibus homo redire possit ad Dei regnum. Ergo quia principium est viarum Dei, hoc principium sequamur. Primus viam novi ingressus est Testamenti, ut viam devotionis sterneret nobis. Si jejunamus, ante nos ille jejunavit: si pro nomine ejus sustinemus injurias, prius ille sustinuit pro nostra redemptione: «ervices suas posuit in flagella, maxillas suas in palmas; ascendit crucem, ut doceret mortem non esse metuendam. Denique quasi præcedens ait Petro: Tu me sequere. Et ideo Petrus cursum consummavit, quia secutus est Christum,» *Joan.* XXI.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ENCOMIUM SAPIENTIÆ.

HUNC ENIM TITULUM HABENT BIBLIA GRÆCA ROMÆ EMENDATA.

Quod in fine capituli præcedentis dixit: Quoniam nihil melius est quam timor Dei, et nihil dulcius quam respicere in mandatis Dei. Gloria magna est sequi Dominum, longitudo enim dierum assumetur ab eo, id ipsum toto hoc capite prosequitur. Igitur sapientia hic loquitur, seque dilaudat et commendat hominibus, ab origine, officiis, domo, pulchritudine et fructibus. Primo, itaque ostendit originem et genus se ducere a Deo; secundo, vers. 6, docet se cælos, mare, terram omniaque quæ eis continentur, creasse, dirigere et gubernare sapientissime; tertio, vers. 12, asserit se domum et sedem fixisse in Sion, et populo Israel; quarto, vers. 17, sui pulchritudinem demonstrat, comparans se arboribus pulcherrimis, puta, cedro, palmæ, olivæ, cinnamomo, balsamo, myrrhæ, terebintho, viti; quinto, vers. 24, suos fructus enarrat: nimirum, dilectionem, timorem, agnitionem, sanctam spem, omnemque veritatem, vitam et virtutem; sexto, vers. 32, docet se contineri in Lege, Moysi et Prophetis, ab eisque requirendam; sed maxime a Christo, cujus plenam sapientiam ac doctrinæ abundantiam et fecunditatem comparat fluvio Phison, Tigri, Euphrati, Jordani, imo mari. Porro, Siracides de more imitatur Salomonem, qui, *Proverb.* VIII, pari modo sapientiam se laudantem omnibusque commendantem inducit.

1. Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur. 2. et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in conspectu virtutis illius gloriabitur. 3. et in medio populi sui exaltabitur, et in plenitudine sancta admirabitur. 4. et in multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur, dicens: 5. Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. 6. Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram: 7. ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis. 8. Gyrum cæli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi: in fluctibus maris ambulavi. 9. et in omni terra steti: et in omni populo. 10. et in omni gente primatum habui: 11. et omnium excellentium et